

UČENIČKA PUTOVANJA U SLOBODNOM VREMENU

Dr. sc. Stjepan Jagić

sjagic@unizd.hr

Odjel za pedagogiju

Sveučilište u Zadru

Sažetak

U članku se raspravlja o značaju učeničkih putovanja za rad suvremene škole.

Programi školskih izleta i ekskurzija imaju nezamjenjivu ulogu i mjesto u sustavu izvanškolskih odgojno-obrazovnih aktivnosti, jer osim odmora, rekreacije, relaksacije i zabave, predstavljaju mogućnost zadovoljenja želja i potreba čovjeka za upoznavanjem, informiranjem i stjecanjem znanja o drugim ljudima, društvenim zajednicama, kulturama i sredinama, za uspostavljanje kontakata, dijaloga i suradnje na ravnopravnoj osnovi i za unapređivanje međusobnog razumijevanja i zajedništva. Putovanjima se, prije svega, stječe neposredno osobno iskustvo, tj. provjeravaju i primjenjuju informacije i znanja dobivena u školi.

Turistička situacija je sustav međusobnih susreta, kontakata između turista i elemenata prirode, društvene i kulturne okoline, za vrijeme turističkog putovanja i boravka. Susreti s prirodom, drugim ljudima, kulturno-povijesnom baštinom pružaju veliku mogućnost za svekoliki razvoj pojedinca.

Odgojno-obrazovne ustanove trebaju promicati programe na načelu *Putuj da bi učio - uči da bi putovao*.

Ključne riječi: *funkcionalni odgoj i obrazovanje, slobodno vrijeme, turizam, učenička putovanja*

Uvod

Budući je turizam sveobuhvatni društveni fenomen s brojnim društveno-humanističkim vrijednostima, koje su u funkciji čovjeka, onda i pedagogija ima znanstveni i praktični interes za njegovo istraživanje. Njen interes može se iskazati za razne aspekte turističkog fenomena, jer turisti su ljudi različite dobi, društvenog i obrazovnog statusa i razine, interesa i motiva, religija i svjetonazora, naroda, jezika i kultura. Turizam su često novi krajevi prirodni i društveni, upoznavanje i učenje, nove informacije, znanje i spoznaje.

U raspravi ćemo se ograničiti na jedan dio turizma, koji se u nekim podjelama naziva *mladežni turizam* (školski izleti i ekskurzije), jer pruža značajne pedagoške i interkulturalne mogućnosti djelovanja, odnosno u njemu se mogu ostvariti značajni odgojno-obrazovni zadaci. Taj vid turizma po svom cilju i sadržaju je *kulturni turizam*⁶⁹.

Mladežnom se turizmu gotovo svugdje u svijetu pristupa organizirano i sustavno. Jedan od najvažnijih razloga tome je, što je on u značajnoj funkciji organizacije i provođenja programa rada suvremene škole. Nužnost i potreba suvremene škole je da iznalazi i primjenjuje i nove pedagoške modele, metode i pristupe u svome radu a te mogućnosti još uvijek nisu do kraja istražene ili

⁶⁹ *Kulturni je turizam*, prema definiciji Svjetske turističke organizacije (WTO), kretanje ljudi zbog osnovnih kulturnih motiva, kao što su studijska i umjetnička putovanja, odlazak na festivale i druge kulturne događaje, obilazak predjela i spomenika, putovanja zbog učenja o prirodi, folkloru ili umjetnosti i hodočašća. U tom se turizmu ostvaruju potrebe za različitim kulturnim iskustvom i traženja mogućnosti za povećanjem kulturne razine, znanja, iskustva i susreta. Kulturni se turizam definira i kao »oblik turizma posebnih interesa koji se temelji na traženju mogućnosti sudjelovanja u dubokim kulturnim iskustvima neovisno o tomu jesu li estetska, intelektualna ili psihološka« (Stebbins, 1996, prema: Pančić-Kombol, 2000, 174).

iskorištene. Također i novi ekološki odnos prema prirodi je odlučan razlog koji školu sve više izvodi iz dosadašnjih okvira. Suvremena pedagojska znanost ima stalnu potrebu i zadaću tražiti i iznalaziti nove oblike, kanale, metode i postupke odgojno-obrazovne komunikacije. U sustavu raznolikih izvanškolskih aktivnosti i mladežni turizam svojim programima zauzima važno mjesto. Izleti i ekskurzije, tzv. škole u prirodi, tek su pojednostavljen izraz takvoga obrazovnoga koncepta. Neke zemlje poput Austrije, Njemačke ili Francuske školskoj djeci osiguravaju posebne subvencionirane programe aktivnoga odmora u prirodi i obrazovnih posjeta povijesnim gradovima i lokalitetima.

Mladi, naprosto, stvaraju nove atrakcije i najizravnije pomažu oblikovanju destinacije. Da je tomu tako pokazuju čak i površne analize gradskoga turizma u Europi. Turizam Amsterdama, Atene, Barcelone, Beča, Firence, Londona, Pariza, Praga, Rima, Venecije i drugih gradova bi bio desetkovan kada bi im se smanjili posjeti mladih.

Mladežni turizam - učenička putovanja

Važnost poimanja i promišljanja mladežnog turizma, odnosno koliko i kakvo mu se značenje daje može se procijeniti na temelju brojnih dokumenata i akcijskih planova UNESCO-a, WTO-a, IYHF (Međunarodna federacija omladinskih hostela⁷⁰), Europske Unije, Vijeća Europe i Europskoga parlamenta, te Međunarodne organizacije za migracije i drugih supranacionalnih tijela. Europska unija pod pokroviteljstvom Europskoga parlamenta provodi čitav niz programa (za svoje članice ali i za njihovo djelovanje izvan okvira EU) koji potiču, nadziru i razvijaju sustav pokretljivosti mladeži. Pod motom "Mobilnost mladeži učvršćuje Europsku uniju" razvijaju se programi LEONARDO (obrazovni projekti u okviru potprograma PETRA, FORCE, EUROTECNET, COMETT i dio projekta LINGUA), zatim SOCRATES (projekti ERASMUS i LINGUA za povećanje mobilnosti studenata i nastavnika) i naposljetku YOUTH FOR EUROPE (projekt obrazovanja, suradnje i razmjene na razini mladeških udruga). Veliki dio tih programa nije dostupan Hrvatskoj, prije svega zato jer nije članica EU.

Znači, postoje brojne međunarodne i nacionalne, vladine i nevladine organizacije koje svojim Aktima ukazuju na važnu ulogu turizma u životu današnje mladeži i na njegove humanističke vrijednosti, te značajne interkulturalne i pedagoške funkcije. Kakvo i koliko je njihovo značenje, jasno se vidi iz Statuta Međunarodne federacije omladinskih hostela (IYHF) gdje se u članku 2. navode njeni ciljevi:

»...promicati odgoj i obrazovanje mladih sviju nacionalnosti, a napose mladih s ograničenim mogućnostima, potičući kod njih više znanja, ljubavi i brige za očuvanjem prirode, poštovanja spram kulturnih vrijednosti mjesta i gradova u svim dijelovima svijeta i u tu svrhu nuditi hostele i druge vrste smještaja u kojima neće biti podvajanja na osnovi rase, nacionalne, vjerske, spolne i staleške pripadnosti i političkih uvjerenja, te također razvijati bolje razumijevanje bližnjih u svojoj zemlji i inozemstvu« (Wirthensohn, 1997, 121).

Ciljevi Federacije ukazuju da mladežni turizam ima neizravnu odgojno-obrazovnu ulogu, jer putovanje može pružiti samo okvir koji čini obrazovni proces mogućim.

Smatra se da putovanja čovjeka čine tolerantnijom osobom, otvorena duha, što pridonosi razvitku interkulturalnog razumijevanja i kulturalnog relativizma. Pretpostavlja se da čovjek putujući razvija veće razumijevanje za vrijednosti, norme i običaje naroda drugih zemalja, što dovodi do znatnijih promjena u mišljenjima i stavovima, primjerice ublažavanja etnocentrizma i jačanja kozmopolitizma. Često se s tog stajališta objašnjavaju i opravdavaju putovanja uopće, a osobito školske ekskurzije i izleti.

U Hrvatskoj se ta putovanja organiziraju u završnim razredima osnovne i srednje škole i u skladu su sa školskim odgojno-obrazovnim ciljevima. Destinacije moraju imati prirodno, povijesno, kulturno, vjersko ili športsko značenje. Uglavnom se određuju konzensusom učenika, iako u procesu odlučivanja katkad važniju ulogu imaju nastavnici i roditelji. Spoznaja da školske ekskurzije mogu

⁷⁰ Omladinski hosteli su ustanove za mladež koji arhitekturom, organizacijom, sadržajem i uslugom prvenstveno trebaju odgovarati mladima i njihovim potrebama.

zadovoljiti odgojno-obrazovne ciljeve, ali i očekivanja učenika, imaju jasne implikacije za pedagoge, planere i organizatore putovanja. Putovanje se često promovira kao način kojim će pojedinci proširiti svoje horizonte i postati kozmopolitski i internacionalno orijentirani.

Mišljenje da putovanje može doprinosti većem interkulturalnom razumijevanju utemeljuje se na pretpostavci kako će kontakt između različitih etničkih, nacionalnih ili rasnih skupina poboljšati njihovo međusobno razumijevanje (Allport, 1954; Amir, 1969; 1976; Pettigrew, 1986). Vjeruje se da je neznanje ishodište međuetničkog nerazumijevanja ili mržnje i da će susret i kontakt čovjeka s čovjekom omogućiti ljudima da korigiraju pogrešne stereotipe koji potiču negativne predodžbe.

Fragmentarno ćemo raspravljati o funkcijama turizama i slobodnog vremena. Turizam ima brojne neekonomske funkcije, a kako su turističke aktivnosti poželjan i svrsishodan načina korištenja slobodnog vremena onda njegove funkcije možemo promatrati kao i funkcije slobodnog vremena. Polazeći uglavnom od Dumazedierove definicije slobodnog vremena i njegovih funkcija i drugi naši autori⁷¹⁾ prihvaćaju te funkcije: *odmor*, *razonodu* i *razvitak osobnosti*, a one se ostvaruju i u turističkim aktivnostima.

Odmor kao funkcija slobodnog vremena nekad se javljao isključivo zbog tjelesnog odmaranja, odnosno regeneracije snage. Vremenom se uvidjelo da rad iscrpljuje čovjeka ne samo fizički, već i psihički, čime su se počele razlikovati dvije vrste odmaranja tj. pasivan i aktivan odmor. Pasivan predstavlja mirovanje i opuštanje tijela, a aktivan odmor ostvaruje se kroz izmjenu aktivnosti. Upravo, brojne turističke aktivnosti provode se u čistoj i zdravoj prirodnoj okolini koja je najpogodnija za odmor i rekreaciju.

Razonoda je značajna funkcija slobodnog vremena i turizma koja se najčešće primjenjuje. Kroz razonodu čovjek nalazi zadovoljstvo i ostvaruje sebe, razbija dosadu koja je često izvor "skretanja s pravog puta mladeži" i slično. Međutim, treba napomenuti da se razonoda može kretati u dva smjera. Bavljenje aktivnostima u kojima čovjek izgrađuje sebe, u kojima uživa u razonodi, rezultira stalnim novim načinima razonode i razvoja osobnosti, a takav način razonode smatra se produktivnim, odnosno poželjnim oblikom provođenja slobodnog vremena. Na drugoj strani, nalaze se aktivnosti, koje zbog svoga neproduktivnog svojstva stvaraju "novu dosadu" i njihovo je povoljno djelovanje, ako i postoji, kratkog trajanja. Takve aktivnosti često, nakon kratkog vremena, postaju izvor nezadovoljstva i pasivnog odnosa čovjeka prema sebi samom i svom životu. Stoga se društvo i njegove institucije nalaze pred zadatkom da svim svojim članovima ponude što je više moguće produktivnih sadržaja koji omogućavaju puninu življenja i razvitak osobnosti ljudi, a ne beskorisno trošenje života.

Nekada su slobodno vrijeme, a tako i turizam bili "pravo" manjeg broja ljudi, te su bili usmjeravani isključivo na odmor i rekreaciju. Danas, međutim, oni dobivaju još jednu važnu funkciju - *razvitak osobnosti*. Time nisu odbačene funkcije *odmor* i *razonoda*, već im se proširuje važnost i značaj. Sa stajališta pedagogije funkcija *razvitak osobnosti* je najznačajnija, a djelomično se ostvaruje i kroz prethodno navedene oblike. Može se, ipak, kazati, da je ovo stožerna funkcija koja se ostvaruje kroz razvitak *tjelesnih, intelektualnih, moralnih, estetskih i radnih* kvaliteta čovjeka odnosno osobe.

Zbog tako širokog dijapazona sastavnica osobnosti u njihovo razvijanje se mogu uključiti najraznovrsnije turističke aktivnosti koje imaju ljudski smisao, koje oplemenjuju, obogaćuju, potiču na ljudsko djelovanje.

Turizam potiče i omogućuje upoznavanje drugih sredina i intenzivno praćenje aktualnih zbivanja, stjecanje novih znanja i usvajanje kulturnih vrijednosti, pa i na taj način pomaže čovjeku da se može određenije postavljati prema sebi i drugima, te iz pasivnog stava prelaziti u aktivniji odnos.

⁷¹⁾ A. Vukasović; V. Janković; T. Martinić i dr.

Kroz programe i sadržaje, odgovarajuće aktivnosti, te kroz poticajno ozračje turizam i turističke destinacije mogu biti relevantni odgojno-obrazovni čimbenici.

Brojne turističke aktivnosti provode se u zdravoj prirodnoj sredini i neposredno su u funkciji *tjelesnog odgoja* koji je iznimno bitan za pravilan tjelesni i psihički razvoj mladih ljudi. Iz tog razloga, mladima je potrebno ponuditi adekvatne sadržaje i uključivati ih u raznovrsne aktivnosti koje služe tjelesnom razvitku, npr. razni športski sadržaji. Potrebno je to učiniti na pravilan i znanstveno utemeljen način kako bi se postigao sklad u tjelesnom razvitku.

U *intelektualnom* i *obrazovnom* području turizam pruža brojne sadržaje i poticaje za intelektualne i obrazovne aktivnosti. One pružaju mogućnost provjere i primjene već usvojenih znanja i vještina i svojevrsna su permanentna izobrazba, tj. proces učenja, stjecanja novih znanja i spoznaja, te proširivanja kulture. Učenje nikada ne prestaje, već čovjek tijekom čitavog života prati nova postignuća na području raznovrsnih znanosti, umjetnosti i tehnike. Novi krajevi, ljudi i njihova prošla i sadašnja postignuća, tj. prirodna i kulturna dobra, nepresušni su izvor novih znanja, spoznaja i ljudskih nadahnuća. On izaziva i potiče znatiželju, istraživanje, analizu i sintezu, promatranje i uočavanje, otkrivanje i razumijevanje, provjeru i primjenu znanja i td., omogućuje samopoštovanje i samoaktualizaciju.

Što se tiče *moralnog* razvitka osobnosti turizam pruža mogućnosti za ostvarivanje humano-etičkih vrijednosti, dakle razvoj socijalnih karakteristika osobe. Kroz druženje i komuniciranje ljudi ostvaruju se dodiri, odnosi i dijalozi kultura, te se tako potiče međusobno razumijevanje, tolerancija i uvažavanje ljudi i njihovih posebnosti. To je prostor u kojem se promovira i usvaja interkulturalni odgoj i obrazovanje (interkulturalizam) kao posebna vrijednost osobnosti. Turističke aktivnosti su djelotvorno sredstvo socijalizacije, odnosno odgoja u duhu humanizma, interkulturalizma, pripremanja za obiteljski i društveni život i slično.

Kulturni turizam ili turizam naslijeđa pruža neiscrpne mogućnosti za estetski razvoj osobnosti. Njegovi sadržaji iznimne su kulturne i estetske vrijednosti, tj kulturna dobra, pa su osobito sredstvo i velika mogućnost za *estetski odgoj*. Kultura, osim estetskih funkcija, ima i brojne druge koje su važne za svekoliki razvoj čovjeka.

Iako turizam, s aspekta turista, pripada vremenu oslobođenom od poslova, obveza i dužnosti prema školi, poduzeću ili široj zajednici, čovjek se i tada može baviti, a i bavi raznim *radnim* aktivnostima. U ovom slučaju one ne predstavljaju egzistencijalnu nužnost (zarađivanje za život), već aktivnosti koje čovjek obavlja u suglasju sa svojim željama, sklonostima i mogućnostima. One izražavaju individualne posebnosti čovjeka-pojedinca i za njega mogu predstavljati zadovoljstvo i samopotvrđivanje. Odlazak, putovanje i boravak izvan mjesta stalnog prebivanja zahtijeva određene radno-tehničke poslove koje turist želi ili mora učiniti. Njihova brojnost i različitost ovise o vrsti turizma, npr. kamping turizam posebno zahtijeva znatan dio takvih poslova. Turistička putovanja zahtijevaju i potiču određena znanja, vještine i odlučnost, npr. mnogi putuju osobnim vozilom pa na putu moraju obavljati brojne poslove, orijentacija, uporaba zemljopisne karte i mnogi poslovi tipa "uradi sam".

Turizam, tj. učenička putovanja (izleti i ekskurzije), turističke destinacije i odgovarajuće aktivnosti u njoj, mogu kao neposredni izvori znanja značajno utjecati na razvoj:

- tjelesnih i psihičkih komponenata osobnosti;
- društvene svijesti - učenje društvenih uloga u miješanju članova zajednice;
- svijesti o osobnosti u smislu samodiscipliniranja kroz samostalno donošenje odluka i vlastita iskustva;
- kulturne svijesti - učenje i razumijevanje kulturnih posebnosti zemlje, naroda, grada ili sela;
- interkulturalne svijesti kroz susretanje gostiju iz drugih zemalja i kultura s namjerom učenja veće tolerancije i miroljubive socijalizacije;
- svijesti o okolišu kroz proučavanje i praktičnu zaštitu prirode i okoliša.

Turizam ima još jednu osobitu vrijednost, a to je okupljanje obitelji. Zbog suvremenog načina i tempa življenja u mnogim obiteljima njeni članovi veći dio dana ne provode zajedno i jedino za vrijeme godišnjih odmora mogu se svi okupiti i uživati u obiteljskoj atmosferi.

Također, odgojno-obrazovna funkcija turizma je informativna i orijentacijska. Na toj ravni omladinski turistički programi imaju ulogu poticanja mladeži za privremeno ili trajno profesionalno opredjeljivanje za rad u turizmu. Tu funkciju posebice imaju programi obrazovno-turističke razmjene (obrazovni kampovi, tečajevi stranih jezika u inozemstvu i sl.) i turističko-radni programi (dragovoljni rad u radnim kampovima i sl.). Naime, brojna iskustva pokazuju da oni turistički djelatnici koji su imali osobno iskustvo putovanja prema takvim turističkim programima, bez obzira na svoje formalno obrazovanje, imaju bolju komunikaciju s gostom i izraženiji osjećaj za razumijevanje njegovih potreba.

To su samo osnovne naznake važnih funkcija turizma, pa bismo mogli kazati da su današnje funkcije slobodnog vremena, a tako i turizma, prerasle negdašnju funkciju slobodnog vremena "odmarati se". To je, bez sumnje, najizraženije u mladežnom turizmu kojega snažno sjedinjava područje športa, rekreacije, zdravstvene kulture, te ekološke i interkulturalne sastavnice, koje su i važne sastavnice odgoja i obrazovanja.

Činjenica da se u osnovi turističke ponude nalazi atraktivan i dragocjen prostor sa svojom prirodnom i društvenom sastavnicom, daje odgoju, obrazovanju i znanju posebnu dimenziju. Zato pedagogija u odnosu na turizam ima dvojaki interes i zadaću:

- sadržaje i aktivnosti turizma koristiti kao važne sadržaje odgoja i obrazovanja – odgoj i obrazovanje kroz sadržaje i aktivnosti turizma i
- odgoj i obrazovanje za turizam – stvaranje i razvijanje turističke kulture.

Znači, neekonomska, kulturna, interkulturalna, pedagoška funkcija turizma pojavljuje se u dvoznačnom obliku, tj. neposrednim i posrednim utjecajima. Neposredni utjecaj dolazi od samog fenomena turizma i odnosi se na prikupljanje ili usvajanje vrijednosti drugih kultura ili čak kulture naroda kome turist pripada. Posredni utjecaj jest sve ono što prethodi putovanju i tiče se turističkoga, tj. kulturnog i interkulturalnog obrazovanja turista, kako bi mogao na efikasan način provesti putovanja i imao koristi od njih. Potrebno je znati, a ne samo moći, koristiti i provoditi slobodno vrijeme, što posebice vrijedi za turizam. Kultura provođenja slobodnog vremena je ujedno i turistička kultura. Prvi oblik ima značajke procesa akulturacije, a drugi procesa inkulturacije.

Suvremeni turizam obilježavaju prvorazredni odgojno-obrazovni i interkulturalni zahtjevi i funkcije, jer se od svih koji u njemu na bilo koji način aktivno sudjeluju, zahtijeva mnogo kulturne svijesti i posebnih znanja i toliko ih kulturno obogaćuje da pretpostavlja i stvara posebnu turističku kulturu.⁷²

Mladež se uči putovanju i turističkome ponašanju, turističkom bon-tonu, odnosno stvaraju se i oblikuju turističke navike. U mladima se nastoji stvoriti trajna sklonost turističkim putovanjima, da se pripreme za budućnost, oblikuju i isprofiliraju kao turisti. U toj je ulozi mladežni turizam upravo nezamjenjiv i smatra se pretečom svake ozbiljnije turističke djelatnosti. Stvaranje i oblikovanje turističke kulture, iznimna je vrijednost, te visoki pedagoški zahtjev i obveza mnogih odgojno-obrazovnih čimbenika.

Krippendorf (1986) u tom kontekstu naglašava važnost učenja i školovanja tj. pripremanje ljudi za putovanja, s osnovnom porukom kako treba pronaći put do samoga sebe da bi se bolje razumjelo druge.

⁷² »Turistička kultura, treba stalnim organizacijskim akcijama razvijati: kulturu putovanja, kulturu boravka, poslovnu turističku kulturu, turističku kulturu receptivnoga i emitivnoga stanovništva, turističku kulturu i edukaciju turističkih djelatnika, educirati djelatnike u poslovima dočeka gosta i njegova transfera, dobrodošlice, gostoprimstva, gostoljubivosti, turističke higijene, turističkoga bontona, svekolike animacije, zalagati se za permanentno educiranje na načelima poslovne psihologije, psihologije gostiju, informacije u hotelu i mjestu, promidžbe organizacije različitih i bogatih usluga i itinerara i stvaranja sveopćega turističkoga i kulturnoga ambijenta« (Jadrešić, V., 1999, 52).

Za odgoj i obrazovanje, pored institucionalnih čimbenika, veoma su važni i mnogi neinstitucionalni, odnosno čovjek je izložen njihovim utjecajima, ali i on sam svjesno ili nesvjesno, aktivno ili pasivno sudjeluje u tom odnosu. Stoga, pedagoška i interkulturalna bit i značenje turizma, jednostavno kazano, zrcali se u načelu: *Putuj da bi učio – uči da bi putovao*.

Možemo kazati da je turizam pojavni oblik slobodnog vremena, njegov svrhovit način provođenja, koji doprinosi oporavku i razvoju tjelesnih i psihičkih sposobnosti čovjeka. Poboljšava zdravlje, proširuje informacije i znanje, obrazovanje, kulturne i duhovne vidike, ima stanoviti politički utjecaj, i na taj način značajan je čimbenik odgoja i obrazovanja. Također, je važna gospodarska snaga društva.

Zaključak

Budući da je turizam suvremeni društveni fenomen s refleksijom na cjelokupnu društvenu strukturu, javlja se potreba i za njegovim pedagoškim istraživanjem i proučavanjem u kontekstu odgoja i obrazovanja, a ne samo odgoja i obrazovanja u funkciji turizma. Naime, pedagoške vrijednosti nisu samo rezultat institucionalnog djelovanja, nego i različitih izvaninstitucionalnih čimbenika. Suvremeni turizam, kao odgojno-obrazovni čimbenik, zauzima značajno mjesto u pedagoškoj teoriji i praksi.

Turistički fenomen karakterizira sustav uzajamnih odnosa kulturnih elementa u jednoj sredini u datom, određenom trenutku, vremenu. Turistička situacija je sustav međusobnih susreta, kontakata između turista i elemenata prirode, društvene i kulturne okoline, sredine za vrijeme turističkog putovanja i boravka. Kroz kontakte i komunikaciju, turist se otvara prema novome, raste njegova osjetljivost za ljepotom i osjeća slobodu. Susreti s prirodom, drugim ljudima, kulturno-povijesnom baštinom pružaju veliku mogućnost za svekoliki razvoj pojedinca. Turisti, također, obogaćuju kulturu i prostor receptivne, posjećene zemlje.

Programi školskih izleta i ekskurzija ujedno su svojevrsni turistički programi koji imaju nezamjenjivu ulogu i mjesto u sustavu izvanškolskih odgojno-obrazovnih aktivnosti, jer se u osnovi turističkog proizvoda nalazi atraktivan i dragocjen prostor sa svojom prirodnom i društvenom sastavnicom, koji daje odgoju, obrazovanju i znanju posebnu dimenziju. Oni omogućavaju korištenje neposrednih izvora znanja koja su nužna i bitna za kvalitetni odgoj i obrazovanje. Uza sve uvažavanje visoko sofisticirane suvremene nastavne tehnologiji (audio i video sredstva, a napose kompjuteri), ipak s njima nije moguće u zatvorenim prostorima dočarati, primjeriti i zamijeniti značajne izvore znanja neposredne stvarnosti. Njima se, prije svega, stječe neposredno osobno iskustvo, tj. provjeravaju i primjenjuju se informacije i znanja dobivena u školi, ponajviše iz područja prirodoslovlja, zemljopisa, povijesti, povijesti umjetnosti, jezične izobrazbe itd.

Suvremena socio-kulturološka (neekonomistička) interpretacija turizma sve više ukazuje na njegovu odgojno-obrazovnu dimenziju. Turizam, osim odmora, rekreacije, relaksacije i zabave, predstavlja sve više mogućnost zadovoljenja želja i potreba čovjeka za upoznavanjem, informiranjem i stjecanjem znanja o drugim ljudima, društvenim zajednicama, kulturama i sredinama, za uspostavljanje kontakata, dijaloga i suradnje na ravnopravnoj osnovi i za unapređivanje međusobnog razumijevanja i zajedništva.

Odgojno-obrazovne ustanove trebaju promicati programe na načelu *Putuj da bi učio - uči da bi putovao*, tako da turizam donosi uzajamnu korist i mladim turistima i zajednicama koje ih ugošćuju. Takav prikladan program može pomoći u uključivanju određenih sociokulturnih i obrazovnih sadržaja u putovanje i na taj način povećati blagodati od turizma, kako za mladež tako i za zajednicu domaćina. Ustanove bi trebale razviti vlastite programe učeničkih putovanja, te staviti svoje objekte i druge resurse na raspolaganje za usluge mladežnog turizma.

Literatura

- Allport, G. W. (1954), *The nature of prejudice*. Cambridge: Addison-Wesley.
- Amir, Y. (1969), »Contact hypothesis in ethnic relations«, *Psychological Bulletin*, 71, 319-342.
- Amir, Y. (1976), »The role of intergroup contact in change of prejudice and ethnic relations«, in Katz, P. A. ed. (1976) *Towards elimination of racism*, New York: Pergamon Press, pp. 245-308.
- Jadrešić, V. (1999), »Proturječja i negativne pojavnosti«, *Tourism and hospitality management*, Zbornik radova, god. 5, br. 1-2, str. 55-67.
- Jadrešić, V. (2001.), *Turizam u interdisciplinarnoj teoriji i primjeni*. Zagreb: Školska knjiga.
- Janković, V. (1967), *Slobodno vrijeme u suvremenoj pedagoškoj teoriji i praksi*. Zagreb: PKZ.
- Krippendorf, J. (1986), *Putujuće čovječanstvo*. Zagreb: Zavod za istraživanje turizma.
- Martinić, T. (1977), *Slobodno vrijeme i suvremeno društvo*. Zagreb: Informator
- Pančić Kombol, T. (2000), *Selektivni turizam: uvod u menadžment prirodnih i kulturnih resursa*. Matulji: TMCP Segena.
- Pettigrew, T. F. (1986), »The intergroup contact hypothesis reconsidered«, u: Hewston, M. i Brown, R. eds. (1986), *Contact and conflict in intergroup encounters*, Oxford: Basil and Blackwell.
- Vukasović A. (1997), »Slobodno vrijeme kao odgojni čimbenik«, *Mladežni turizam u Hrvatskoj*, Zbornik radova i dokumenata, Zagreb: Hrvatski ferijalni i hostelski savez, str. 71-74.
- Wirthensohn, O. (1997), »Smisao omladinskoga hostela«, *Mladežni turizam u Hrvatskoj*, Zbornik radova i dokumenata, Zagreb: Hrvatski ferijalni i hostelski savez, str. 120-123.

PUPILS TRAVELLING IN LEISURE TIME

Stjepan Jagić

Summary - The article is considering about the importance of pupils journey for the work of current school. The programs of school trips and excursions have an important role and place in the system of the non-formal educational activities. The school trips and excursions represent recreation, relaxation and entertainment, but also the possibility to fulfil the:

- a) wishes and necessities of man for learning, informing and experiencing of other people, social communities and cultural environments;
- b) to realize contacts, dialogues and cooperation's on an equal level, and
- c) to advance interact understanding and cooperation.

First of all, the pupils acquire personal experience directly by travelling, i.e. they apply the information's and knowledge's acquired at school. The touristic situation is a system of meetings and contacts between the tourists and the elements of nature, social and cultural environment during the tourist journey and staying. The meetings with nature, other people, and cultural-historical heritage give a big possibility for the whole development of person. The educational institutions have to promote the program's by the principle *Do travel to learn - do learn to travel*.

Key words: *leisure time, non formal education, pupils' trips and excursions, pupils traveling, tourism*